

КАПЛІН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

Академія праці, соціальних відносин і туризму,
аспірант, народний депутат України

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРОФСПЛОК В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Становлення та розвиток України як незалежної, соціальної, правової держави орієнтованої на побудову дієвого громадського суспільства передбачає необхідність створення системи соціальних, політичних, юридичних та інших гарантій забезпечення та реалізації конституційних прав людини і громадянина. Підвищення ефективності функціонування профспілок як важливого суспільно-політичного інституту може стати ключовим фактором розвитку конституційного механізму публічної влади, адже здійснюючи через систему соціального партнерства вплив на органи публічної влади вони зможуть сприяти захисту соціального-економічних прав людини та регулюванню соціально-трудових відносин.

На сьогоднішній день в Україні спостерігається криза профспілкового руху, а ефективне їх функціонування гальмує ряд факторів, а саме: 1) зниження довіри до профспілок з боку працівників; 2) неефективність діяльності профспілок в процесі захисту соціальних та трудових прав працівників; 3) небажання влади сприяти профспілковим ініціативам; 4) зниження соціальної відповідальності з боку як роботодавців, так і профспілок перед працівником; 5) застаріла нормативно-правова база. Послабленню ролі профспілок також сприяє і процес глобалізації та підвищення рівня трудової міграції.

Проблема функціонування профспілок в науковій літературі переважно розглядається лише з позиції трудового права, залишаючи поза увагою можливість цього інституту бути дієвим елементом конституційного механізму публічної влади. Функціонування сильних та дієвих профспілок може стати однією з основ побудови демократичної держави та важливою гарантією забезпечення соціальної стабільності в державі.

Дослідження проблеми функціонального призначення профспілок в процесі становлення громадянського суспільства передбачає необхідність розмежування таких категорій як «функції» та «функціонування». Власне термін функція походить від. лат. *functio* і означає здійснення, виконання, звершення – спосіб діяння речі або елементу системи, спрямоване на досягнення певного ефекту [1, с. 784]. В юридичній літературі традиційно під функціями розуміються напрями діяльності чи впливу на певний об'єкт правових відносин [2, с. 94; 3, с. 181; 4, с. 28, 82]. На відміну від функцій в теорії системного аналізу під функціонуванням будь-якої системи розуміється «...процес реалізації якостей, що забезпечують їй досягнення

мети, а під функцією – спосіб чи засіб досягнення мети системи» [5, с. 35]. Зокрема В.М. Протасов наголошує, що «функції є ідеальними формами «взірцем» поведінки системи необхідними їй для досягнення мети [6, с. 28]. Тобто, категорії «функції» та «функціонування» можна співвідносити як «явище» та «процес».

Виходячи з викладеного можна констатувати, що під функціями профспілок варто розуміти напрямки їх впливу на суспільні відносини, а їх функціонування є процесом реалізації функцій, який в кінцевому рахунку повинен призвести до досягнення бажаного результату.

Світові тенденції розвитку профспілок визначають їх як найважливіший соціально-політичний та конституційно-правовий інститут, який відіграє суттєву роль в становленні громадянського суспільства і бере на себе зобов'язання вирішення соціально-економічних проблем загальнодержавного характеру. Україна ж знаходиться лише на початковій стадії формування системи соціального партнерства, а тому якісно оновлене розуміння та розширення системи функцій профспілок є першочерговим завданням в процесі модернізації конституційного механізму публічної влади та забезпеченні соціальної стабільності в суспільстві. Оскільки саме профспілки є офіційними представниками найманих працівників, то вони не можуть відсторонюватись від контролю за здійсненням сучасних трансформаційних перетворень в процесі реформування.

Дослідники радянських часів, зокрема Г. К. Москаленко виділяв виробничо-економічну, захисну, культурно-виховну, та організаційну функції профспілок [7]. На сьогоднішній день переважно серед функцій профспілок виділяють захисну та представницьку [8]. При цьому захисна полягає виключно у відновленні порушених прав працівників та відстоюванні їх інтересів перед роботодавцем чи в судових інстанціях, а представницька реалізується в процесі проведення колективних переговорів.

Сучасні вітчизняні вчені суттєво розширюють перелік функцій профспілок, а саме, Д. О. Зеньков пропонує виділяти окрім захисної та представницької ще організаційно-виробничу, контрольно-наглядову, соціально-економічну, культурно-виховну, консультативну, міжнародної співпраці [9, с. 191].

Проте такий підхід до визначення системи функцій профспілок є виправданим лише в сфері соціально-трудових відносин і фактично позбавляє їх можливості конструктивної взаємодії з органами публічної влади як інституту громадянського суспільства.

Саме тому наголошуємо на необхідності визначення та перспективах розвитку профспілки як інституту громадянського суспільства та самостійного суб'єкта конституційно-правових відносин, а тому пропонуємо серед функцій виділяти наступні: 1) правозахисну; 2) представницьку; 3) громадського контролю; 4) політико-правову; 5) медіативну (посередницьку). При цьому змістове навантаження кожної з виділених функцій варто співвідносити з окресленої спе-

цифікою та можливістю їх взаємодії не тільки з роботодавцями, але й з органами публічної влади в процесі налагодження соціального діалогу.

Підсумовуючи варто зазначити, що в сучасних умовах тотального реформування необхідно належну вагу приділяти функціонуванню такого важливого інституту громадянського суспільства як профспілки. Зокрема в Україні за даними департаменту державної реєстрації та нотаріату Міністерства юстиції України в Україні зареєстровано 177 профспілок [10], а тому залучення їх до відкритої співпраці з органами публічної влади сприятиме здійсненню якісної правової модернізації в економічній, соціальній, політичній сферах суспільних відносин і навіть в процесі підвищення національної безпеки та обороноздатності. Проте, варто окреслити ряд проблем, що виникають на шляху ефективного функціонування профспілок: недосконалість (колізійність, суперечливість) нормативно правової бази; обмежена компетенція профспілок (зокрема, існує потреба у наданні їм можливості приймати участь у виборчому процесі, а саме висувати кандидатів, закріплення за профспілками права законодавчої ініціативи та ін.); недовіра з боку громадянського суспільства. При цьому зазначений перелік не є вичерпним, адже існує ще безліч проблем в процесі якісного перетворення профспілок на дієвий та ефективний інститут громадянського суспільства

Список використаної літератури:

1. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
2. Алексеев С.С. Проблемы теории права: основные вопросы общей теории социалистического права: курс лекций: в. 2 т. Т.1. Свердловск: Свердл. юрид. ин-т, 1972. 396 с.
3. Черданцев А.Ф. Теория государства и права. М.: НОРМА–ИНФРА М, 1999. 552 с.
4. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс). Харьков: Эспада, 2005. 840с.
5. Афанасьев В.Г. Системность и общество. М.: Политиздат, 1980. 368 с.
6. Протасов В.Н. Правоотношение как система. М.: Юридическая литература, 1991. 142 с.
7. Москаленко Г.К. О функциях советских профсоюзов // Роль советских профсоюзов в регулировании трудовых отношений рабочих и служащих. М.: Профиздат, 1972. С. 45–59.
8. Сапфирова А.А. Защита трудовых прав работников профсоюзами: реализация функций и перспективы развития // Новое слово в науке: перспективы развития : материалы IX Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 7 авг. 2016 г.) / редкол.: О.Н. Широков [и др.] – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. С. 190–192.
9. Зеньков Д.О. Поняття функцій профспілок та їх значення на сучасному етапі ринкових відносин. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. 2014. № 8. С. 189–192.

10. Реєстр професійних спілок та їх об'єднань. Департамент державної реєстрації та нотаріату Міністерства юстиції України URL: <http://ddr.minjust.gov.ua/files/main/publication/Реєстр%20професійних%20спілок%20та%20їх%20об'єднань.pdf>

Ключові слова: профспілка, функціонування профспілок, громадянське суспільство, соціальне партнерство.

Ключевые слова: профсоюз, функционирование профсоюзов, гражданское общество, социальное партнерство.

Key words: trade union, functioning of trade unions, civil society, social partnership.

СЛОВСЬКА ІРИНА ЄВГЕНІВНА

Національний університет водного господарства та природокористування,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін,
доктор юридичних наук, доцент

СТАБІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО – ЗАПОРУКА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

У вирішенні завдань державного будівництва важлива роль належить вітчизняному законодавству, яке на всіх етапах розвитку нашої країни покликане незмінно слугувати інтересам народу. Воно юридично закріплює соціально-економічні, політичні завоювання народу, забезпечує широкі демократичні права і покладає на людей (не лише громадян) відповідальні обов'язки перед суспільством, визначає порядок організації й діяльності державних органів. Отже, в узагальненій, концентрованій формі законодавство виражає волю народу, основні напрямки політики керівної політичної сили і держави, забезпечує рух суспільства по заданому курсу.

Сила законодавства, його вплив на успішне перетворення в життя позиції державного апарату полягає в тому, що правові акти приймаються і втілюються на практиці при безпосередній участі трудящих мас на демократичних засадах. Інститути громадянського суспільства покликані брати активну участь в обговоренні законопроектів; їх думка повинна враховуватися на всіх етапах підготовки нових законів й удосконалення існуючих.

Українське законодавство проходить складний шлях розвитку і, маємо надію, сформується як високо розвинена правова система. Проте важливого значення у розвитку верховенства права надається Основному закону, ухвалення якого завершило початковий етап державотворення новітнього періоду після проголошення незалежності України у 1991 році. Ця історична подія започаткувала створення вітчизняного законодавства нового ґатунку, орієнтованого на кращі європейські зразки. Прийнята у червні 1996 року Конституція законодавчо закріпила перемогу проєвропейської соціально-політичної організації суспіль-